

ANABİLİM EĞİTİM KURUMLARI

ZEKA
ve
YETENEK

PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE
REHBERLİK BİRİMİ - EKİM 2016

ZEKÂ VE YETENEK ARASINDAKİ İLİŐKI

“Üstün zekâlı” ve “üstün yetenekli” kavramları günlük hayatta sıklıkla duyduğumuz kavramlardır. Bunlar farklı iki kavram olarak düşünöldüğünde genel olarak “üstün”lük daha çok zekâ ile ilişkilendirilirken “yetenek” ise herhangi bir alanda yüksek düzey performans sergilemeyle ilişkilendirilir.

Üstün zekâlı çocuk dendiğinde daha hızlı öğrenebilen, bilgileri daha uzun süre aklında tutabilen, olay ve olgular arasındaki ilişkileri daha önce anlayabilen ve sezgi gibi birçok zihinsel yetenek bakımından yaşlıtlarından beklenenin daha ilerisinde zihin kapasitesine sahip olan çocuklar akla gelmektedir.

“Ayrımsal Üstün Zekâ ve Yetenek Modeli”nin kurucusu Gagné ise “üstünlük” kavramının daha çok zihinsel, algısal/motor veya yaratıcı alanlarla; “yetenek” kavramının ise daha çok akademik, teknik, sanatsal, kişiler arası ilişkiler ve atletik alanlardaki başarıyla ilişkili olduğunu söylemektedir. Gagné’ye göre yetenek, çocuklarda daha ileriki yıllarda gözlenebilirken üstünlük çok daha önceden kestirilebilir. Bununla birlikte Culatta ve Tompkins ise yeteneğin, genetik geçişlerle ilişkisi olsa da çocuğun yetiştiği çevre aracılığıyla da şekillendiğine inanmaktadır. Ebeveynler, aile çevresi, arkadaş grupları ve toplumsal deneyimler, çocuğun yeteneklerinin gelişmesini güçlü bir şekilde etkilemektedir.

Gagné, bazı kolaylaştırıcı faktörlerin (motivasyon, eğitim ve kişilik özellikleri gibi) “üstün”lükten “yetenek”e geçişte oldukça önemli olduğunu altını çizmektedir. Bu faktörler iki grupta toplanabilir: Birinci grup, bireyin kendisiyle ilgili olan fiziksel ve psikolojik nitelikleridir. İkinci grup ise bireyin aile, sosyal çevre ve diğer önemli olaylardan oluşun çevresel özellikleridir.

21. yüzyıla gelindiğinde “üstün zekâ” terimi tanımlardan düşürölerek yerine “üstün yetenek” terimi kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin Amerika’da Milli Eğitim Bakanlığının kabul etmiş olduğu tanımda “üstün zekâlı çocuk” yerine “üstün yetenekli çocuk” kullanılmıştır. Bu tanıma göre “akranlarına göre olağanüstü düzeyde başarı veya başarı potansiyeli gösteren çocuk” üstün yetenekli olarak kabul edilmiştir. Örneğin çok iyi futbol oynayan, çok iyi el becerileri olan, çok iyi resim yapan veya çok iyi müzik aleti çalan kişiler üstün yetenekli bireylerdir.

Üstün yetenek ve zekâ her zaman aynı anda olmayabilir. Örneğin çok parlak müzik yeteneği olan birinin çok ileri düzeyde zekâsı olmasını beklemek her zaman için doğru değildir. Zekâ doğuştan gelirken yetenek, keşfedilmesinin ardından eğitim ile gelişir. Zekâ yanında alt alanlar da geliştirilirse bu, zamanla üstün yeteneğe dönüşebilir. Zekâ ve yetenek birbirleri ile ilişkili ve birbirlerinin tamamlayıcısıdır.

Bu noktada ebeveynlerin çocuklarını tanımak ve anlayabilmek adına gözlem yapması önemlidir. Bu gözlemler her ortamda sağlanabilir. Oyun oynarken, akranları ile iletişime geçerken, sosyal ortamlarında veya büyükleriyle konuşmalarında farklılıkları görmek daha kolay olabilir. Bu farklılıkları gözlemlemeye çalışırken anne ve babaların hataya düşmemesi adına çocuklarına dışardan bir gözle bakmaları çok önemlidir. Biliyoruz ki her anne baba için çocukları özeldir ve bunun herkes tarafından bilinmesini ve fark edilmesini isterler. Bu arzu ebeveynleri hataya düşürmemelidir. Her çocuk özeldir ama üstün zekâlı veya üstün yetenekli olmak kendi akranlarına göre daha farklı olmayı gerektirir.

Üstün zekâlı çocukların kendi akranlarına göre her türlü gelişimsel özelliğinin daha hızlı olduğu söylenebilir. Erken emeklemeye ve yürümeye başlarlar. Kendi yaşıtlarına göre daha erken konuşmaya başlarlar. Okuma yaşları erkendir. Her çocukta özellikle 2-3 yaş aralığında sık karşılaşılan soru sorma hâli üstün zekâlı çocuklarda çok daha fazladır. Anne babalar bu soruların sonunun gelmeyeceğini dahi düşünebilirler. Kelime dağarcıkları yaşıtlarına göre daha fazladır. Oldukça meraklı ve araştırmayı seven çocuklar olmalarıyla dikkat çekerler. Birçok alanda da yetenekli olabilirler.

Üstün yetenekli çocuklara baktığımızda ise gelişimsel özellikleri kendi akranlarının seviyesinde devam edebilir. Her alanda yetenekli olmadıkları fakat belli bir alanda yetenekli oldukları görülebilir. Örneğin işitsel alana has bir yeteneğe sahipken aritmetik alandaki başarısı aynı seviyede olmayabilir. Çocuk yeteneğini ortaya koyduğunda ebeveynleri tarafından bunun fark edilmesi ve desteklenmesi önemlidir. Keşfedilen yetenek üzerinde çalışmak çocuğun o alandaki gelişimini sağlar.

Kaynakça

Gagne, F. (1991). Toward a differentiated model of giftedness and talent. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.) Handbook of gifted education (pp. 65-80). Boston: Allyn and Bacon.

Cutts, N./Moseley N. Üstün Zekâlı ve Yetenekli Çocukların Eğitimi, Özgür Yayınları